
ÇEVRE BİLİNCİ: JENERASYON FARKLILIKLARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA¹

Zeynep ERGEN IŞIKLAR

Dr. Öğr. Üyesi Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme
Bölümü
ORCID: 0000-0001-6223-2227

Muammer ZERENLER

Prof. Dr. Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü,
ORCID: 0000-0002-3876-5805

Ceren YEŞİLTUNA

Yüksek Lisans Öğrencisi Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Üretim
Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı
ORCID: 0000-0002-5170-1689

Öz

Artan nüfus, bilinçsiz tüketim, çevreye olan saygının yok oluşu gibi nedenler, üzerinde yaşam sürdüğümüz dünyada çevre için birtakım tedbirlerin alınmasını zorunlu kılmıştır. Özellikle sınırlı olan kaynakların sınırsızmış gibi düşünülmesi ve gelecek jenerasyonlara aktarılması konusunda üzerine düşen hiçbir vazifeyi yerine getirmek istemeyen tüketicilerin çokluğunun negatif etkileri çevresel anlamda duyarlı davranan tüketici ihtiyacını her geçen gün artırmaktadır. Bu bağlamda çevre bilincine yönelik farkındalık önemli bir konu haline gelmiştir.

Farklı sosyo kültürel yapıya sahip ve farklı dönemlerde dünyaya gelen jenerasyonların taşıdığı özelliklere göre çevre bilincinin değerlendirilmesi bu çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Konya ili merkez ilçelerinde yaşayan ve dönem itibarıyla erişkinliğini tamamlamış 600 bireyden anket yöntemiyle elde edilen veriler analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarında jenerasyonlara göre çevre bilincinin farklılık gösterdiği ve bu farklılıklarda jenerasyon özelliklerinin etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelime: Çevre Bilinci, Jenerasyon Farklılıkları, Sürdürülebilirlik.

¹Bu çalışma 12-14 Mayıs 2022 tarihlerinde düzenlenen UIK-Uluslararası İşletmecilik Kongresinde özet olarak sunulan ve genişletilmiş özet olarak yayınlanan "Çevre Bilinci: Jenerasyon Farklılıklarına Yönelik Bir Araştırma" isimli bildirinin genişletilmiş halidir.

ENVIRONMENTAL AWARENESS: A RESEARCH ON GENERATION DIFFERENCES

Abstract

Reasons such as increasing population, unconscious consumption, and loss of respect for the environment necessitated taking some precautions for the environment in the world we live on. The negative effects of the majority of consumers, who do not want to fulfill their duties in terms of considering limited resources as if they are unlimited and transferring them to future generations, increase the need for environmentally sensitive consumers day by day. In this context, environmental awareness has become an important issue.

Evaluation of environmental awareness according to the characteristics of generations with different socio-cultural structures and born in different periods constitutes the main problem of this study. In this context, the data obtained by the questionnaire method from 600 individuals living in the central districts of Konya and who have completed their adulthood as of the period were analyzed. In the results of the analysis, it was concluded that environmental awareness differs according to the generations and that the characteristics of the generation have an effect on these differences.

Keywords: Environmental Awareness, Generation Differences, Sustainability.

1. GİRİŞ

Çevre bilinci en genel anlamı ile bireylerin çevreyi korumaya karşı olumlu tavırlar sergilemesi yönünde bilgi sahibi olmalarıdır. Tarihin başlangıcından bu yana insanoğlu çevreyle iç içe yaşamış, kimi zaman çevreye karşı olumlu yönde tavırlar sergilemiş ancak kimi zaman da çevreyi istem dışı veya isteyerek tahrip etmiştir. Bu tahribat ekolojik dengenin zaman içerisinde bozulmasına sebebiyet vermiş ve yaşam koşullarındaki kalitede düşüşe sebep olmuştur. Dolayısıyla çevre bilincine sahip olmanın sadece çevreye değil insanlığa ve canlıların yaşamlarına da büyük katkılar sağlayacağı, yaşam kalitesini artıracığı aşikârdır. Bütün bu durumlar çevre bilinci konusunun literatürdeki önemini açıklamaktadır.

Hem bireylerin hem de işletmelerin çevre bilinci konusunun farkında olması, çevrenin gelecek jenerasyonlara en iyi (doğal) haliyle aktarılması noktasında yardımcı olacaktır. Bunun yanı sıra ekosistemin bir parçası olan bireylerin çevreyi koruyacak bilince sahip olmaları ekolojik dengenin bozulmasını engelleyecek, iklim değişiklikleri ve hava kirliliğinin önüne geçecek ve küresel ısınmanın hızını azaltacaktır. Bu noktada araştırmacılara düşen görev ise çevre bilinci hakkında daha fazla araştırma yaparak, çevre bilincini artırmaya yönelik farkındalık oluşturucu etkinlikler düzenleyerek toplumu bilinçlendirmek olmalıdır. Bu durum çalışmanın önemine vurgu yapan unsur olarak nitelendirilebilir.

Jenerasyonlar literatürde genel bir kanyaya bağlı olarak 7 grupta ele alınmaktadır: *“Kayıp Jenerasyon, Sessiz Jenerasyon, Baby Boomers, X, Y, Z ve Alfa*

Jenerasyonu” olarak adlandırılan jenerasyonların doğum tarihleri arasındaki farklılık sosyal ve kültürel açıdan bireylerin farklı yaşam koşulları içerisinde yaşamasına sebebiyet vermiştir. Dolayısıyla yaşam koşullarındaki farklılık bireylerin çevreye karşı olan tutumlarını da etkilemektedir. Her bir bireyin yaş farklılığından dolayı çevreye karşı sahip olduğu bilincin farklı olması gayet doğal bir durumdur. Bu bağlamda günümüzde yaşamlarını sürdürmekte olan jenerasyonlar arasında çevre bilinci farkındalığı konusunun incelenmesinin önem teşkil ettiğini söylemek mümkündür.

Ayrı dönemlerde dünyaya gözlerini açmış bireylerin çevre bilinci açısından farklılıklarını incelemek bu çalışmanın temel amacıdır. Çalışma toplamda dört temel başlıktan oluşmaktadır. Çalışmanın girişinin bulunduğu birinci ana başlığın yanı sıra ikinci başlıkta kavramsal çerçeve Çevre Bilinci ve Jenerasyonların Sınıflandırılması başlıklarında ele alınmıştır. Üçüncü başlıkta ise çalışmanın yöntemi ile bulgularını içermektedir. Bu kapsamda üçüncü başlıkta jenerasyonların çevre bilinci açısından farklılıklarının değerlendirildiği analizlere yer verilmiştir. Son aşama olan dördüncü başlıkta ise çalışma nihai bir sonuca bağlanarak gelecek çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Çevresel sorunların bir hayli artmış olduğu günümüz dünyasında çevre bilincinin ve çevre bilincine dair yapılan çalışmaların önemi karşımıza çıkmaktadır. Bireylerin yaş farklılıklarıyla ortaya çıkan jenerasyonlar itibariyle çevre bilincine dair farkındalık durumu araştırmanın temel vurgusu olduğundan bu başlıkta çevre bilinci ve jenerasyon konularında öz literatür bilgisine yer verilmiştir.

2.1. Çevre Bilinci

Çevre kavramının, çok uzun zamandan beri sözlüklerde kendine yer edindiği bilinmesine rağmen, bu kavramın 20. asrın ilk yarısının ardından yaygın olarak kullanılmaya başlandığı görülmüştür (Ulukent, 2010:3). Bu kavramı; yeryüzünde insan dâhil tüm canlı ve cansız mevcudiyetleri içine alan, canlı olarak sınıflandıran varyetlerin tüm hareket ve muamelelerine etki eden kimyevi, fiziki, biyolojik ve toplumsal kalitedekilerin tümü olarak nitelendirmek mümkündür (Cansaran ve Yıldırım, 2014:1). Dünyada yaşayan insan sayısındaki artış, bilinçsiz yapılan tüketim, çevreye olan saygının yok olmaya doğru gitmesi gibi nedenler çevre için birtakım önlemlerin alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu konuda bilinçli bireyler çevre adına duyarlı davranışta bulunarak, sürdürülebilir yaşam koşullarını gelecek jenerasyonlara aktarma konusunda önemli rol oynamışlardır. Buna ilaveten çevre bilinci ve duyarlılık eğitiminin yaygınlaştırılması toplumun büyük ölçekte refahı için hayati önem taşımaktadır (Ahmed vd. 2021:803).

Yaşadığımız doğayı korumak insanoğlunun en önemli görevlerinden biri olarak nitelendirilebilir. Çevremizi korumak, üzerinde yaşadığımız dünyaya zarar vermemek en temel gerekliliklerimizdendir. Tüketimin bu denli artmış olduğu günümüz dünyasında bireyler tüketimde bulunurken çevreye istem dışı da olsa zarar vermekte ve farkına varmadan gelecek jenerasyonların yaşam kalitelerini

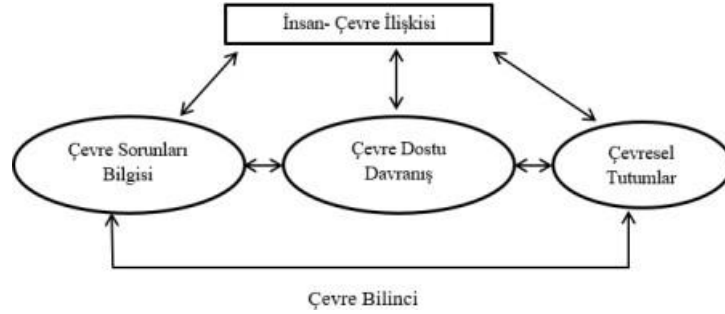
olumsuz anlamda etkileyebilmektedir. Bu noktada hem bireylerin hem de işletmelerin çevre bilinci konusunun farkında olması önem teşkil etmektedir.

Çevre bilinci pek çok araştırmacının üzerinde durduğu ve altını çizerek belirttiği şekilde çevre bilgisine sahip olmaktır. Çevre bilgisine sahip olmak aynı zamanda çevreye karşı tutum sergilemek ve çevre adına zararlı olarak nitelendirilmeyen eylemlerde bulunmaktır. Tabiat hakkındaki bütün malumatlar, çevre hakkındaki problemler ile bu problemlerin giderilmesi adına atılan adımlar ve ekolojik sahadaki gelişmeler çevre bilgisi olarak ifade edilebilirken, çevre problemleri üzerine yaşanan endişeler, kaygılar, korkular ve kızgınlıklar ile çevre problemlerinin ortadan kaldırılması adına taşın altına el koymaya gönüllü olan kişilerin çevre için faydalı olan bütün davranışlara karşı negatif ya da pozitif duruş sergilemesi çevreye yönelik tutum olarak değerlendirilebilir (Erten, 2012:91). Çevre hakkında bilinçli olan her bireyin çevre dostu davranış sergilemesine ek olarak çevrenin tahrip olmasına göz yummaması, ilgisiz bir tavır sergilememesi ve yalnızca ferdi kazanımlarını hırs boyutuna getirmemesi beklenen davranışlar arasında gösterilebilir.

Çevre bilinci kavramı üzerine yapılan araştırmaların gün geçtikçe artması sürdürülebilir bir yaşam sağlayabilmenin ve gelecek jenerasyonlara çevreyi en doğal haliyle bırakabilmenin önemini değerlendirmek adına oldukça mühim bir konudur. Bütün bu durumlar kapsamında çevre bilinci toplumsal ve bireysel sorumluluk anlamına gelmekle birlikte bireylerin hem kendilerine hem de doğaya saygı duyması olarak ifade edilmektedir (Elçil, 2021: 360). Ayrıca çevre bilinci her bireyin bir bütün olarak çevre ve çevreyle ilgili sorunlar hakkında bilinçlendirilmesi anlamına da gelmektedir (Patel, 2021:68).

Sürdürülebilir bir yaşam tarzı bireylerin yanı sıra işletmelerinde önem vermesi gereken bir konudur. Ekosistemin, doğal çevre unsurlarının korunmasının yanı sıra varlığını korumaya çalışan işletmelerin de sürdürülebilirlik konusunda birtakım ihtiyaçlarının var olduğu aşikârdır (Ergen Işıklar ve Yeşiltuna, 2022:113). Bu durumda sürdürülebilir bir yaşamı gelecek jenerasyonlara aktarabilmek adına hem bireylerin hem de işletmelerin ve hatta ülkelerin çevre bilinci konusunda bilgi sahibi olup birtakım önemler alarak yaşam sürmeleri önerilmektedir.

Şekil 1. Çevre Bilinci Kavramsal Planı

Kaynak: (Rannikko, 1996).

Nasıl ki insanoğlu çevre ile bir bütün halde yaşamakta, çevreyi korumaya çalışmaktaysa çevre de karşılığında insanlığa birçok açıdan yarar sağlamaktadır. Örneğin insanlık tarihinin başlangıcından bu yana insanlar çevreyi ve de doğayı gözlemleyerek birçok yeniliğe adım atmış ve doğal yaşamı taklit ederek bu yeniliklerin ortaya çıkmasında öncü olmuştur. Bunun yanında hem doğa hem çevre insanların yaşam alanını oluşturmakta, barınmadan beslenmeye ve yaşamın idame ettirilmesine kadar birçok anlamda insanlığa hizmet etmektedir. Ancak yaşamını idame etmeye çalışan insanoğlu kendi çıkarları doğrultusunda çevreyi tahrip etmekte, doğal yaşam dengesini bozmakta ve çevresel sorunların meydana gelmesine sebebiyet vermektedir. İşletmeler üretim, bireyler ise tüketim amacıyla çevrenin sorunlarını günbegün artırmaktadır. Bu noktada önemli olan bu sorunların farkında ve bilincinde olmak ve önüne geçmeye çalışmaktır. Çevresel sorunlara dair bilgisi olan insanların çevre dostu davranışlar sergileyerek çevreye minimum düzeyde zarar verme gibi bir tutum sergilemesi noktasında çevre bilincinin varlığından söz edilebilir. Çevre bilincinin artırılması noktası jenerasyonlar arası bir etkileşim sağlanması, her yaşta bireyin çevreyi koruyacak bilince sahip olması, sürdürülebilir bir yaşam tarzı belirleyerek gelecek jenerasyonların da yaşamını idame etmesi noktasında olumlu etkiler bırakacaktır.

2.2. Jenerasyonların Sınıflandırılması

Eş yıl aralıklarla dünyaya gelmiş ve aynı çağda, aynı koşullarda yaşam sürmüş kişilerin yaşadıkları sıkıntıların diğer insanların yaşadıklarıyla örtüşmesi jenerasyon, kuşak, nesil kavramlarına işaret eder. Bu kişiler benzer yıllarda hayata gözlerini açtıklarından dolayı olaylara benzer tepkiler göstermeleri olası bir durum olmakla birlikte tutum ve davranışları da benzerlik göstermektedir. Bugüne değin yapılan araştırmalarda, toplum bilimciler göre, doğum yılları aralıkları ve bu zaman dilimlerine denk gelen sosyal, etnik ya da teknoloji içerikli oluşumlar aracılığıyla farklı isimlerle sıralanan ve değişik özellikleri olduğu düşünülerek kategorize edilen aynı dönemde yaşamış jenerasyon üyeleri farklı karakteristik özelliklere sahiptir (İzmirlioğlu, 2008:42).

Jenerasyonlar adına yapılan literatür taraması esnasında bu konunun çok net çizgilerle çizilmediği dikkat çekmiştir. Jenerasyonların, farklı dönemlerde farklı isimlerle anılmalarındaki neden; o dönemlerde yaşanan önemli olaylardır denilebilir. Hangi olayların, kişilerin veya toplum üzerinde daha fazla etki oluşturduğu kesin olarak bilinmediği için farklı araştırmacılar tarafından jenerasyonların tarih aralıkları da farklı şekillerde belirlenmiştir.

Literatürde jenerasyonlar; Kayıp Jenerasyon, Sessiz Jenerasyon, Baby Boomers, X, Y, Z ve Alfa olarak yedi ayrı şekilde kategorize edilmektedir. Günümüzde hayatta olan jenerasyonları ele alabileceğimizden dolayı kayıp jenerasyon hakkında herhangi bir bilgiye bu çalışmada yer verilmemiştir. Yine çalışma örneğine dahil olmayan sessiz jenerasyon ve ayrıca dönem itibariyle henüz erişkin olmamış olan Alfa jenerasyonuna da değinilmemiştir. Çalışmada Baby Boomers X, Y, Z jenerasyonlarının çevre bilinci açısından farklılıkları inceleneceğinden sadece bu dört jenerasyon hakkında bilgilere yer verilmiştir. Ancak jenerasyonların genel sınıflandırılması ve hangi dönemler bazında sınıflandırıldığına belirtilmesi doğru olacaktır.

Tablo 1. Jenerasyonların Sınıflandırılması

Jenerasyon Adları	Dönemler
Kayıp Jenerasyon <i>Lost Generation</i>	1905-1924
Sessiz Jenerasyon <i>Silent Generation, Tradionalists</i>	1925-1945
Bebek Patlaması <i>Baby Boomers</i>	1946-1964
X Jenerasyonu <i>Gen X, Baby Bust</i>	1965-1979
Y Jenerasyonu <i>Gen Y, Echo Boom, Next Generation, Milenyum</i>	1980-1999
Z Jenerasyonu <i>iGen, Instant Online</i>	2000 ve sonrası
Alfa Jenerasyonu <i>Gen Alpha</i>	2010 ve sonrası

Kaynak: (Aka, 2018).

Genel anlamda jenerasyon sınıflandırılması yukarıda Tablo 1’de ifade edildiği şekildedir. Ancak literatürde bu konu hakkında tam anlamıyla birliktelik sağlanamadığı yapılan araştırmalar sonucunda karşımıza çıkmaktadır. Birçok araştırmacı dönemler ve isimler itibariyle jenerasyonları farklı açıdan değerlendirmiş ve bu konuda fikir ayrılığı yaşamıştır. Yine de genel anlamda jenerasyon sınıflandırılmasının ve dönemler bazında ele alınmasının en nihai hali Tablo 1’deki gibidir.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından geçen yaklaşık dokuz aydan sonra "çocuğun çığılığı tüm ülkede yankılandı" denilirken, "Landon Jones" isimli tarihçi

Baby Boomers adlandırmasına açıklık getirmiştir. 1946 yılından öncesi ile kıyaslandığında hiç görülmemiş sayıda bebek dünyaya gelmiştir ve bu yaşananlar yalnızca bir başlangıç olarak nitelendirilmiştir. Bebek patlaması (*Baby Boomers*) ve daha birçok isimle anılan bu jenerasyonun 1946-1964 yılları arasında doğmuş olduğunu söylemek mümkündür. Günümüzde hala yaşamlarını sürdüren bu jenerasyondaki bireylerin iş yaşamında da hala aktif bir rol oynadığını söylemek yanlış olmayacaktır. 58-76 yaş aralığını kapsayan bu jenerasyonun dünyaya geldiği dönemde özellikle ülkemizdeki eğitim seviyesi günümüzden farklı sayılabileceğinden bu jenerasyondaki bireyleri genel olarak ilköğretim ve lise mezunu olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Çoğumuzun anne, baba, büyük anne ve büyük babası konumundaki bu jenerasyonun çevre bilinci noktasında kendi evlatlarına ve torunlarına örnek olabilmiş olma ihtimali sonraki jenerasyonları da bu konuda bilinçli olmaya itecektir.

Kendisinden bir önceki jenerasyon olan bebek patlaması jenerasyonunun tesiri altında olduğu için X jenerasyonu kendi içerisinde Baby Boomers'ın birtakım özelliklerini barındırmaktadır. Şu anda 43-57 yaş aralığında olan X jenerasyonunu temsil eden ilk bireyler yaş itibarıyla Baby Boomers'a yakın olduğu için özelliklerini taşıyor olması gayet olası bir durum olarak nitelendirilebilir. Bununla birlikte X jenerasyonunun Y jenerasyonu ile benzer özellikler gösteriyor olduğu da düşünülebilir. Kurumlara şüpheli bakan bu kişiler, çalışma hayatında kariyer basamaklarını tırmanmayı hedefleyen kişilerdir. Bu kişiler ayrıca kendilerine güvenen, becerikli, eşler arasında boşanma oranlarının yüksek olduğu, bilgiye ulaşmada öncülük eden, bağımsız hareket etmeyi seven, girişimci, yenilikçi, enerji dolu, çalışkan ve kendi kalıplarına sığmayan kişilerdir. Bu kişiler günümüzde aktif bir şekilde çalışma hayatında yer almakta ve ekonomiyi kalkındırma noktasında ülkemize büyük oranda katkı sağlamaktadır.

Y jenerasyonunun "sorgulayıcı olmaları, iletişim içinde kalmaları, örgütlenmeye yatkınlıkları, bilgi edinme çabaları, paylaşımcı olmaları, toplumsal korkularının olmaması, itaat etmeyi sevmemeleri ve yol göstericiliği sevmemeleri" gibi nitelendirmelerden dolayı adlandırılmaları "Generation Why" şeklinde ele alınmış ve kısaltılarak Generation Y, yani Y jenerasyonu adını almıştır (Mücevher ve Erdem, 2015:23). Bu jenerasyon X jenerasyonun kardeşi niteliğindedir. Dolayısıyla X jenerasyonuna benzer özellikler göstermekle birlikte çok farklı özellikler de taşımaktadır. Y jenerasyonunu sabırsız olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır. Çünkü bu kişiler teknolojinin tam da boy gösterdiği dönemlerde dünyaya gelmiş, teknolojinin ilerleyişiyle ve varlık içinde büyümüşlerdir. İtaat etmeyi sevmeyen bu jenerasyonu algılayabilmek daha önce bahsedilen diğer iki jenerasyonu algılamaktan daha zordur. Çalışma hayatına son birkaç yıl içerisinde atılmış olan bu kişiler hayalleri yüksek olan kişiler olarak da nitelendirilebilir. Birçoğunun üniversite mezunu olması itibarıyla beyaz yakalı istihdamın çoğunluğunu oluşturabilecekleri ön görülmektedir.

2000 yılı ve sonrası dünyaya gelen kişilerin oluşturduğu Z jenerasyonu, teknolojiye tanıdık olan en genç jenerasyon olarak bilinir. Her geçen gün gelişen yeni teknolojik olanaklarla yakın temas halinde bulunan bu jenerasyon mensupları, bu temas sayesinde iletişim ve ulaşım kolaylıkları sağlama konusunda da uzmandır. Günümüzdeki teknolojik imkânların içerisinde dünyaya gözlerini açmış olan bu kişiler üniversiteye yeni başlayan en genç jenerasyon olarak değerlendirilebilir. Bu kişilerin asosyal bir hayat yaşadıklarını da söylemek mümkündür. Sosyal ağlarda fazla vakit geçirerek neredeyse tüm gün kulaklıkla dolaşarak olmaları dış dünyaya kendilerini diğer jenerasyonlardan daha fazla kapattıkları anlamına gelmektedir. Teknoloji ile bu kadar iç içe olmaları sayesinde bu jenerasyonun multitasking (*aynı anda birden fazla iş yapmak*) yönü diğer jenerasyonlarla kıyaslanınca bir hayli gelişmiştir.

2.3. Çevre Bilincine Yönelik Güncel Eğilimler

Çevresel sorunların bir hayli baş gösterdiği günümüz dünyasında çevre bilincine yönelik araştırma ve akademik çalışmalar da gün geçtikçe artmaktadır. Bu kapsamda yapılan yerli yabancı güncel çalışmalardan söz etmek ve araştırmacıların çevre bilinci noktasında ki vurgularını irdelemek konunun güncel trendini belirlemek noktasında doğru olacaktır. Son birkaç yılda yapılan bazı çalışmalarda çevre bilinci konusunun nasıl ele alındığı aşağıda kısaca özetlenmiştir:

Gül vd. (2018) çalışmalarında üniversitede eğitim gören öğrencilerin çevre bilincine dair farkındalıklarını çeşitli boyutlar açısından (cinsiyet, öğrenim programı, yerleşim birimi, çevre ile ilgili alınan dersler) incelemeyi amaçlamışlar ve sonuç olarak kadın öğrencilerin çevre bilinci farkındalığı erkeklere göre daha yüksek bulmuşlar ancak öğrenim programı bakımından herhangi bir farklılık bulamamışlardır. Yerleşim birimi ve çevre ile ilgili alınan derslerinde çevre bilincini etkilemediğini ifade etmişlerdir.

Li (2018) çalışmasında Çin Halk Cumhuriyeti Çevre Koruma Yasası'nın gözden geçirilmesini ve ayrıca çevre eğitiminin çevre bilinci ve çevre tutumu üzerindeki etkisini tartışmayı amaçlamıştır. Sonuç olarak çevre eğitiminin; çevre bilinci üzerinde, çevre bilincinin; çevre tutumu üzerinde ve çevre eğitiminin, çevre tutumu üzerinde önemli ölçüde olumlu etkilerinin olduğunu ifade etmiştir.

Yaşar ve Saydan (2019) çalışmalarında tüketicilerin demografik özelliklerinin çevre bilinci konusunda ve çevreci ürünler satın alma konusunda etkisini belirlemeyi amaçlamışlar ve sonuç olarak demografik özelliklerin çevre konusunda bilinçli davranma ve çevreci ürünler satın alma davranışı sergilemede önemli bir etkisinin olduğunu gözlemlemişlerdir.

Aliman vd. (2019) çalışmalarında lise öğrencilerinin çevre bilinci ve çevre sorunlarını çözme konusundaki bilgi, tutum, davranış ve becerilerini artırmak amacıyla dünya iletişim öğrenme modelinin etkisinin belirlenmesini amaçlamışlardır. Sonuç olarak Dünya iletişim öğrenme modelinin lise öğrencilerinin

çevre sorunlarının çözümünde bilgi, tutum, davranış ve becerilerinin değişmesi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ifade etmişlerdir.

Değirmenci (2020) çalışmasında çevresel duyarlılık ve çevresel bilinç kavramları arasında herhangi bir ilişkinin olup olmadığının ve katılımcıların demografik özellikleri bakımından iki değişkenin farklılık gösterip göstermediğinin tespit edilmesini amaçlamıştır. Sonuç olarak çevresel bilinç ve çevresel bağlılık arasında orta seviyede anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuş ayrıca çevresel bilincin yaş değişkenine ve gelir durumuna göre farklılık gösterdiği ancak cinsiyete ve eğitim seviyesine göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Rustam vd. (2020) çalışmalarında kurumsal çevresel sürdürülebilirlik raporlamasının ve çevre bilincinin yeşil tüketicilik üzerindeki potansiyel etkilerini araştırmayı amaçlamışlardır. Sonuç olarak araştırmaya tabii tutulan firmanın sürdürülebilirliği ön plana almasının ve çevresel bilinç oluşturmalarının sonucunda tüketicilerin çevreye duyarlı tüketim faaliyetlerine katılması arasındaki bağın önemli olduğunu tespit etmişlerdir.

Bulut ve Karaca (2020) çalışmalarında Antakya ölçeğinde kent ve çevre sorunlarının giderilmesinde toplumsal duyarlılığın nasıl olduğunu ve ne kadar var olduğunu ortaya koymayı amaçlamışlardır. Sonuç olarak çevre ve kent sorunlarının giderilmesinde en önemli faktörün toplumsal duyarlılık olduğunu ve toplumsal duyarlılığın artırılması gerektiğini vurgulamışlardır.

Adu vd. (2021) çalışmalarında sürdürülebilir kalkınmanın ve çevresel refahın sağlanması için lise öğrencileri ve çiftçilerden hangisinin odak nokta olması gerektiğini belirlemek amacıyla her iki grubun algılanan çevre bilincine ilişkin karşılaştırma yapmayı amaçlamışlardır. Sonuç olarak öğrencilerin çevreci bireyler olduğu ve gelişmiş çevre bilincine sahip olduğu tespit edilmiş dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma ve çevresel refah konusunda odak noktanın genç jenerasyon olduğu ancak çiftçilerin de göz ardı edilmemesi gerektiği vurgulanmıştır.

Severo ve Guimarães (2021) çalışmalarında covid-19 Pandemisinin Brezilya'da yaşayan jenerasyonların sürdürülebilir tüketim, sosyal sorumluluk ve çevre bilinci üzerindeki etkisini analiz etmeyi amaçlamışlardır. Sonuç olarak jenerasyonların, Covid-19 Pandemisinin sebep olduğu durumlardan ötürü sürdürülebilir tüketim, sosyal sorumluluk ve çevre bilinci noktasında daha fazla duyarlı davrandıklarını tespit etmişlerdir.

Kayaer ve Çiftçi (2022) çalışmalarında Bartın Üniversitesi Siyaset Bilimi Kamu Yönetimi Bölümünde öğrenim görmekte olan son sınıf öğrencilerinin, aldıkları çevre eğitiminin, çevre bilinci düzeylerine ve çevre duyarlılıklarına etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Sonuç olarak öğrencilerin eğitim süreleri boyunca çevre eğitimine dair aldıkları eğitimin çevreye karşı olan farkındalıklarını artırdığı

tespit edilmiş ve eğitim düzeyi yüksek bir aileye mensup olan öğrencilerin çevre bilincinin diğerlerine nazaran daha yüksek olduğu ifade edilmiştir.

Kousar vd. (2022) çalışmalarında öğrencilerin çevre bilinci ve iklim değişikliği farkındalığının onların çevreyi koruyucu davranışları üzerindeki rolünü tespit etmeyi ve çevre davranışı, iklim değişikliği davranışı, çevre kalitesi arasındaki ilişkide çevresel koruyucu davranışların aracılık rolünü test etmeyi amaçlamışlardır. Sonuç olarak iklim değişikliği farkındalığının iklim dostu davranışı, çevresel kaliteyi ve çevre yanlısı davranışı ayrıca çevre bilincinin çevre kalitesini ve çevreci davranışını önemli ölçüde ve olumlu yönde etkilediği ve çevreci davranışın çevresel kaliteyi önemli ölçüde etkilediği ifade edilmiştir.

Yukarıda kısaca özetlenen bazı örnek çalışmalardan da görüleceği üzere 2018-2022 yılları arasında yapılan araştırmalarda hem uluslararası hem ulusal literatürde çevre bilinci konusu farklı noktalarda ele alınmış ancak genel olarak konuyla ilgili çalışmaların literatürde öğrenci örnekleminde ve eğitim özelinde yaygınlaştığı karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla çevre bilincine dair yapılan çalışmaların daha geniş bir tüketici kitlesinden ziyade genel olarak tek bir örneklem üzerinden ileriye taşınması jenerasyonlar bazında çevre bilinci konusundaki düşüncelerin azlığı literatürdeki boşluğu meydana getirmektedir. Bu bağlamda sadece belirli bir grup üzerinden araştırılma yapılmasından ziyade tüketim sürecinde var olan bütün bireyler açısından araştırılma yapılması literatürdeki boşluğu doldurma noktasında faydalı olacaktır.

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE BULGULAR

Yapılan literatür taraması sonucunda çevre bilinci konusunun genellikle öğrenciler ve öğretmenler örnekleminde yani eğitim özelinde araştırıldığı jenerasyonlar arası bir araştırmanın literatürdeki azlığı dikkat çekmektedir. Dolayısıyla farklı dönemlerde dünyaya gelmiş ve farklı sosyokültürel ortamlarda yetişmiş bireylerin çevre konusundaki bilinçli olma durumunu değerlendirebilmek adına bu çalışma önem teşkil etmektedir. Bu önemden hareketle bu çalışmanın temel amacı Baby Boomer's, X, Y ve Z jenerasyonlarının çevre bilinci konusundaki genel algılarını karşılaştırmalı olarak değerlendirmektir.

Çalışmada anket yöntemiyle çevre bilinci ölçeği üzerinden veri toplanmıştır. Kullanılan çevre bilinci ölçeği ilk olarak Dunlap ve Van Liere (1978) tarafından geliştirildikten sonra Dunlap, vd. (2000) tarafından revize edilmiştir. Türkçeye uyarlanması Sam, vd. (2010) tarafından yapılan ölçek toplamda 15 maddeden oluşmaktadır. Çevre bilinci konulu gerek ulusal gerekse uluslararası farklı akademik çalışmalarda çok atıf alması nedeniyle bu çalışmada tercih edilmiştir. Çalışmada kullanılan ankette çevre bilinci ölçeğinin yanı sıra katılımcıları tanımaya yönelik cinsiyet, doğum tarihi, eğitim durumu gibi demografik sorularda yer almaktadır. Araştırmada kullanılan anket formu çalışma öncesinde Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Etik Kurulu tarafından incelenerek etik onayı alınmıştır.

Araştırmanın evreni 2021 yılı itibarıyla 18 yaşını tamamlamış genç ve yetişkin bireylerdir. Fakat bu özellikteki bireylerin nüfus içerisindeki sayısının çok fazla olması ve araştırmanın maliyet, zaman gibi diğer kısıtları bağlamında araştırma örneklemini Konya ili merkez ilçelerinde (*Selçuklu, Karatay, Meram*) yaşayan 18 yaş üzeri bireylerden oluşmaktadır. Rastgele örnekleme yöntemiyle belirlenen 18 yaş üzeri bireylere anket yüz yüze uygulanmış ve gerekli derlemelerden sonra toplam 600 anket analize tabii tutulmuştur. Bu sayı Yazıcıoğlu ve Erdoğan (2004:50) tarafından hazırlanan örneklem büyüklükleri tablosuna göre istatistiksel olarak yeterli bir sayıdır. Tablo 2'den de görüleceği üzere araştırmaya dahil edilen jenerasyon büyüklükleri arasında dengeli bir dağılım söz konusu değildir. Bu durum araştırmanın en büyük kısıtlarından birisi olan pandemi dönemine denk gelmesi ve bu dönemde yapılan kısıtlamalar nedeniyle yaşı büyük olan Baby Boomers ve X jenerasyonu ile genç olan Z jenerasyonun çoğunlukla sosyal ortamlarda bulunamaması (dışarda olamaması), aktif olarak çalışan Y jenerasyonunun daha yoğun bir şekilde dışarıda bulunabilmesinden kaynaklanmıştır. Çalışma analizleri SPSS 22 paket programı aracılığıyla yapılarak sonuçlar yorumlanmıştır.

3.1. Bulgular

Araştırmada ilk olarak katılımcıları tanımaya yönelik soruların demografik soruların frekans analizi yapılmıştır. Frekans analizi sonuçları çalışma amacı ile uyumlu olarak jenerasyonlar bağlamında çapraz tablolarla verilmiştir.

Tablo 2. Jenerasyonlara Göre Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet		Doğum Yılı				Toplam
		1946-1964	1965-1979	1980-1999	2000 ve üzeri	
Erkek	Frekans	9	43	191	6	249
	Jenerasyon İçerisindeki %	40,90	64,20	38,40	42,90	41,50
	Toplam İçerisindeki %	1,50	7,20	31,80	1,00	41,50
Kadın	Frekans	13	24	306	8	351
	Jenerasyon İçerisindeki %	59,10	35,80	61,60	57,10	58,50
	Toplam İçerisindeki %	2,20	4,00	51,00	1,30	58,50
Toplam	Frekans	22	67	497	14	600
	Jenerasyon İçerisindeki %	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
	Toplam İçerisindeki %	3,70	11,20	82,80	2,30	100,00

Tablo 3. Jenerasyonlara Göre Eğitim Durumu Dağılımı

Eğitim Durumu		Doğum Yılı				Toplam
		1946-1964	1965-1979	1980-1999	2000 ve üzeri	
İlköğretim	Frekans	13	24	6	0	43
	Jenerasyon İçerisindeki %	59,10	35,80	1,20	0,00	7,2

	Toplam İçerisindeki %	2,20	4,00	1,00	0,00	7,20
Lise	Frekans	5	16	31	13	65
	Jenerasyon İçerisindeki %	22,70	23,90	6,20	92,90	10,80
	Toplam İçerisindeki %	0,80	2,70	5,20	2,20	10,80
Ön Lisans	Frekans	0	1	39	0	40
	Jenerasyon İçerisindeki %	0,00	1,50	7,80	0,00	6,70
	Toplam İçerisindeki %	0,00	0,20	6,50	0,00	6,70
Lisans	Frekans	1	13	272	1	287
	Jenerasyon İçerisindeki %	4,50	19,40	54,70	7,10	47,80
	Toplam İçerisindeki %	0,20	2,20	45,30	0,20	47,80
Lisansüstü	Frekans	3	13	149	0	165
	Jenerasyon İçerisindeki %	13,60	19,40	30,00	0,00	27,50
	Toplam İçerisindeki %	0,50	2,20	24,80	0,00	27,50
Toplam	Frekans	22	67	497	14	600
	Jenerasyon İçerisindeki %	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
	Toplam İçerisindeki %	3,70	11,20	82,80	2,30	100,00

Tablo 2'ye göre katılımcıların %41,50'si erkek ve %58,50'si ise kadındır. Tablo 3'e göre katılımcıların %7,2'si ilköğretim %10,8'i lise %6,7'si ön lisans %47,8'i lisans %27,5'i lisansüstü düzeyde eğitime sahiptir. Jenerasyonlara göre bakıldığında Baby Boomers ve X jenerasyonlarının çoğunlukla ilköğretim, Y jenerasyonunun lisans, Z jenerasyonunun ise lise düzeyinde eğitime sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Faktör Analizi

Faktör	Ölçek İfadeleri	1	2	3	4	Cronbach's Alpha
Tüketim Merkezli Yaklaşımlar	İnsanoğlunun doğaya müdahalesi genellikle felaketlerle sonuçlanır.	0,651				0,629
	İnsanlar doğayı ve doğal kaynakları aşırı kullanmakta ve tüketmektedirler.	0,644				
	İnsanoğlu zekâ gibi çok özel yeteneklere sahip olsa da yine de doğa kanunlarına tabiidir.	0,580				
	Bugünkü tüketim alışkanlıkları değiştirilmezse, ileride çok büyük çevre problemleri ile karşı karşıya gelinecektir.	0,557				
İnsan Merkezli Yaklaşımlar	İnsan, düşünce gücü ve zekâsı sayesinde doğanın tüm inceliklerini öğrenecek ve onu istediği gibi kontrol altına alacaktır.	0,709				
	İnsanoğlu aklı ve yaratıcılığı sayesinde, her durumda dünyayı yaşanabilir kılacaktır.		0,662			
	İnsanlar, kendi istek ve arzuları doğrultusunda doğayı değiştirme hakkına sahiptir.		0,591			

	İnsanoğlu doğaya hükmetme hakkına sahiptir.		0,583		
Çevre Merkezli Yaklaşımlar	Yeryüzü, çok sınırlı oda ve kaynaklara sahip bir uzay gemisi gibidir.			0,725	
	Doğanın çok çabuk bozulabilecek kadar çok hassas bir dengesi vardır.			0,604	
	Doğanın, modern endüstrileşmiş toplumların tüm negatif etkilerini bertaraf edecek kadar güçlü bir dengesi vardır.			0,535	
	Nüfus, dünyanın taşıma kapasitesinin üstünde bir hızla artmaktadır.			0,525	
Ekolojik Bilinç Yaklaşımı	Ekolojik kriz denilen olay çok fazla abartılmaktadır.				0,668
	Aslında doğru kullanmayı ve geliştirmeyi bildiğimiz takdirde dünyadaki doğal kaynaklar sınırsızdır.				0,645
	Hayvanlar ve bitkiler de en az insanlar kadar yaşama hakkına sahiptir.				0,501
	Açıklanan Varyans (%)	14,889	14,014	10,34	9,397
	Özdeğer	2,233	2,102	1,551	1,41
	Toplam Açıklanan Varyans (%)	48,64			
NOTLAR: KMO=0,729/ Barlett Sphericity Testi Ki-Kare: 1219,395 / p=0.00<0,05 / Faktör Yükleri >0,50					

Çalışmada ele alınan çevre bilinci ölçeğinin kaç boyutta algılandığını tespit edebilmek amacıyla faktör analizi yapılmıştır. Tablo 4'e göre çevre bilincinin 18 yaş üzeri bireyler tarafından 4 alt boyutta algılandığı görülmektedir. Boyutlar içerisindeki ifadeler bakıldığında bu boyutlar Tüketim Merkezli Yaklaşımlar, İnsan Merkezli Yaklaşımlar, Çevre Merkezli Yaklaşımlar ve Ekolojik Bilinç Yaklaşımı olarak isimlendirilmiştir. Literatür taraması esnasında ölçeği kullanan çalışmalarda 2 faktör, 5 faktör gibi farklı sınıflandırmalar olduğu gözlemlenmiştir. Bu faktörlerin katılımcıların çevre bilincini %48,64 oranında açıkladığı görülmüştür. Bu açıklayıcılığa Tüketim Merkezli Yaklaşımlar faktörü %14,89 İnsan Merkezli Yaklaşımlar faktörü %14,01 Çevre Merkezli Yaklaşımlar faktörü %10,34 ve Ekolojik Bilinç Yaklaşımı faktörü ise %9,40 oranında katkıda bulunmaktadır. Ölçeğin %62,29 Cronbach Alpha değeri ile güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kalaycı (2014)'ün ölçek güvenilirliklerine ilişkin yapmış olduğu sınıflandırmada %60-%80 arasındaki değerlerin oldukça güvenilir ölçek kabul edildiği görülmektedir. Ayrıca yine faktör analizi sonuçlarına göre KMO ve Barlett değerleri ölçeğin geçerliliğini göstermektedir.

Tablo 5. Çevre Bilinci Algısı

Ölçek İfadeleri	Ortalama	Standart Sapma
İnsanoğlunun doğaya müdahalesi genellikle felaketlerle sonuçlanır.	3,90	1,13
İnsanlar doğayı ve doğal kaynakları aşırı kullanmakta ve tüketmektedirler.	4,49	0,92

İnsanoğlu zekâ gibi çok özel yeteneklere sahip olsa da yine de doğa kanunlarına tabiidir.	4,38	0,88
Bugünkü tüketim alışkanlıkları değiştirilmezse, ileride çok büyük çevre problemleri ile karşı karşıya gelinecektir.	4,63	0,78
İnsanlar, kendi istek ve arzuları doğrultusunda doğayı değiştirme hakkına sahiptir.	1,84	1,22
İnsanoğlu aklı ve yaratıcılığı sayesinde, her durumda dünyayı yaşanabilir kılacaktır.	3	1,23
İnsanoğlu doğaya hükmetme hakkına sahiptir.	1,85	1,07
İnsan, düşünce gücü ve zekâsı sayesinde doğanın tüm inceliklerini öğrenecek ve onu istediği gibi kontrol altına alacaktır.	2,68	1,18
Nüfus, dünyanın taşıma kapasitesinin üstünde bir hızla artmaktadır.	3,95	1,09
Yeryüzü, çok sınırlı oda ve kaynaklara sahip bir uzay gemisi gibidir.	3,11	1,26
Doğanın çok çabuk bozulabilecek kadar çok hassas bir dengesi vardır.	3,59	1,19
Doğanın, modern endüstrileşmiş toplumların tüm negatif etkilerini bertaraf edecek kadar güçlü bir dengesi vardır.	3,53	1,26
Hayvanlar ve bitkiler de en az insanlar kadar yaşama hakkına sahiptir.	4,78	0,69
Aslında doğru kullanmayı ve geliştirmeyi bildiğimiz takdirde dünyadaki doğal kaynaklar sınırsızdır.	3,66	1,36
Ekolojik kriz denilen olay çok fazla abartılmaktadır.	2	1,06
Çevre Bilinci	3,43	0,40
Tüketim Merkezli Yaklaşımlar	4,35	0,65
İnsan Merkezli Yaklaşımlar	2,35	0,79
Çevre Merkezli Yaklaşımlar	3,55	0,71
Ekolojik Bilinç Yaklaşımı	3,48	0,59

Tablo 6. Jenerasyonlara Göre Çevre Bilinci Algısı

İfadeler	Yıllar		1946-1964		1965-1979		1980-1999		2000 ve üzeri	
	Ort.	S.S.	Ort.	S.S.	Ort.	S.S.	Ort.	S.S.	Ort.	S.S.
Nüfus, dünyanın taşıma kapasitesinin üstünde bir hızla artmaktadır.	4,18	1,01	4,16	1,01	3,90	1,10	4,57	0,85		
İnsanoğlunun doğaya müdahalesi genellikle felaketlerle sonuçlanır.	4,32	0,95	4,10	1,16	3,84	1,13	4,36	1,01		
İnsanlar doğayı ve doğal kaynakları aşırı kullanmakta ve tüketmektedirler.	4,86	0,35	4,51	0,94	4,47	0,94	4,71	0,83		
Hayvanlar ve bitkiler de en az insanlar kadar yaşama hakkına sahiptir.	4,86	0,64	4,69	0,76	4,78	0,70	4,93	0,27		
İnsanoğlu zekâ gibi çok özel yeteneklere sahip olsa da yine de doğa kanunlarına tabiidir.	4,86	0,35	4,72	0,55	4,30	0,93	4,71	0,61		
Yeryüzü, çok sınırlı oda ve kaynaklara sahip bir uzay gemisi gibidir.	3,14	1,25	3,13	1,18	3,09	1,27	3,71	1,14		
Doğanın çok çabuk bozulabilecek kadar çok hassas bir dengesi vardır.	4,32	0,72	3,85	1,06	3,52	1,21	3,93	0,83		

Bugünkü tüketim alışkanlıkları değiştirilmezse, ileride çok büyük çevre problemleri ile karşı karşıya gelinecektir.	4,91	0,29	4,66	0,83	4,62	0,79	4,79	0,80
İnsanlar, kendi istek ve arzuları doğrultusunda doğayı değiştirme hakkına sahiptir.	1,86	1,04	1,75	0,97	1,85	1,26	1,86	1,23
İnsanoğlu aklı ve yaratıcılığı sayesinde, her durumda dünyayı yaşanabilir kılacaktır.	3,09	1,27	3,01	1,17	2,99	1,23	3,21	1,37
Aslında doğru kullanmayı ve geliştirmeyi bildiğimiz takdir de dünyadaki doğal kaynaklar sınırsızdır.	2,82	1,18	2,96	1,51	3,82	1,29	3,14	1,46
Doğanın, modern endüstrileşmiş toplumların tüm negatif etkilerini bertaraf edecek kadar güçlü bir dengesi vardır.	3,68	1,29	3,30	1,26	3,57	1,26	3,36	1,22
Ekolojik kriz denilen olay çok fazla abartılmaktadır.	2,36	0,90	2,30	1,04	1,93	1,07	2,21	0,89
İnsanoğlu doğaya hükmetme hakkına sahiptir.	1,73	0,63	1,66	0,95	1,90	1,11	1,71	0,83
İnsan, düşünce gücü ve zekâsı sayesinde doğanın tüm inceliklerini öğrenecek ve onu istediği gibi kontrol altına alacaktır.	3,14	0,94	2,58	1,06	2,67	1,20	2,93	1,14
Çevre Bilinci	3,61	0,28	3,42	0,34	3,42	0,41	3,61	0,31
Tüketim Merkezli Yaklaşımlar	4,74	0,30	4,50	0,63	4,31	0,65	4,64	0,66
İnsan Merkezli Yaklaşımlar	2,45	0,54	2,25	0,65	2,35	0,82	2,43	0,77
Çevre Merkezli Yaklaşımlar	3,83	0,50	3,61	0,64	3,52	0,73	3,89	0,61
Ekolojik Bilinç Yaklaşımı	3,35	0,45	3,31	0,61	3,51	0,60	3,43	0,46

Tablo 5 ve Tablo 6'da katılımcıların çevre bilinci algısı ölçek maddeleri, alt boyutlar ve ana ölçek bağlamında ortalama, standart sapma değerleri üzerinden verilmiştir. Tablo 5'e göre katılımcıların en çok Tüketim Merkezli Yaklaşımlar boyutundaki ifadelerle (4,35) katıldıkları, en az İnsan Merkezli Yaklaşımlar boyutundaki ifadelerle (2,35) katıldıkları görülmektedir. Çevre bilinci, Çevre Merkezli Yaklaşımlar ve Ekolojik Bilinç Yaklaşımı ifadelerine ise katılımın daha düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 6'ya göre çevre bilinci algısının en yüksek olduğu jenerasyon Baby Boomers ve Z jenerasyonları (3,61) olmuştur. Tüketim Merkezli Yaklaşımlar (4,74) ve İnsan Merkezli Yaklaşımlar (2,45) konusunda Baby Boomers jenerasyonu, Çevre Merkezli Yaklaşımlar (3,89) konusunda Z jenerasyonu, Ekolojik Bilinç Yaklaşımı (3,51) konusunda ise Y jenerasyonunun daha yüksek algıya sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 7. Çevre Bilincinin Jenerasyonlara Göre Fark Analizi

Faktörler	Varyansların Eşitliği Testi		Anova Testi	
	Levene Testi	p	F	p

<i>Çevre Bilinci</i>	1,44	0,23	2,67	0,05
<i>Tüketim Merkezli Yaklaşımlar</i>	3,59	0,05	5,55	0,00
<i>İnsan Merkezli Yaklaşımlar</i>	4,09	0,06	0,53	0,66
<i>Çevre Merkezli Yaklaşımlar</i>	1,26	0,29	2,71	0,04
<i>Ekolojik Bilinç Yaklaşımı</i>	2,29	0,08	2,68	0,05

Çevre bilinci ana faktörü altında Tüketim Merkezli Yaklaşımlar, İnsan Merkezli Yaklaşımlar, Çevre Merkezli Yaklaşımlar, Ekolojik Bilinç Yaklaşımı konusunda algının jenerasyonlara göre farklılığı tek yönlü ANOVA testi ile incelenmiştir. Tablo 7'ye göre Levene testi sonuçları tüm faktörler bağlamında grup varyanslarının eşit olduğunu göstermektedir. ANOVA testi ön koşulunun sağlanmasının ardından p anlamlılık değerlerine bakılmıştır. Buna göre $p > 0,05$ olan İnsan Merkezli Yaklaşımlar faktörü için jenerasyonlara göre bir değerlendirme farklılığı bulunmamıştır. Diğer yandan $p < 0,05$ olan çevre bilinci Tüketim Merkezli Yaklaşımlar, Çevre Merkezli Yaklaşımlar ve Ekolojik Bilinç Yaklaşımı faktörleri için jenerasyonlara göre algı farklılıkları vardır. Farklılığın hangi jenerasyonlar arasında olduğunu belirleyebilmek için Schfee, Tukey ve Tamhane testleri yapılmıştır. Çevre Bilinci ve Tüketim Merkezli Yaklaşımlar konularında Baby Boomers jenerasyonunun Y jenerasyonuna göre, Çevre Merkezli Yaklaşımlar konusunda Z jenerasyonunun Y jenerasyonuna göre ve Ekolojik Bilinç Yaklaşımı konusunda Y jenerasyonunun X jenerasyonuna göre daha yüksek bir algıya sahip olduğu görülmüştür.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yıllar itibariyle yaşanan hızlı nüfus artışı, sanayileşme ve teknolojik dönüşüm süreçleri, fosil yakıt vb. çeşitli yakıtların tüketilmesi gibi pek çok yaşam faaliyeti tüm dünya ile içinde yaşayan canlı ve cansız varlıkları doğrudan etkilemektedir. Bu tarz faaliyetlerin çevreye verdiği zararı minimuma indirebilme, ekolojik dengenin sürdürülebilirliğini sağlama ve hızla tükenen kıt kaynakların korunması amacıyla çevre bilinci ve çevre bilincine dayalı üretim/tüketim uygulamaları günümüzün en temel problemlerinden birisi haline gelmiştir. Küresel düzen içerisinde doğal kaynakların eşit/adil kullanımı, sadece insanların değil tüm canlı varlıkların uyum içerisinde yaşadığı sistemin devamlılığı üretim ve tüketim faaliyetlerinde bilinçli ve saygılı tutumlar sergilemekle mümkün olacaktır.

Eski çağlardan günümüze ilkel toplum, tarım toplumu, sanayi toplumu ve bilgi toplumuna doğru geçiş sürecinde yaşanan tüm değişim ve dönüşüm süreçleri sosyokültürel yapılar üzerinde de belirgin farklılıklar oluşturmuştur. Bu farklılıkları inceleme amacıyla başlatılan çalışmalar neticesinde belirli zaman aralıklarında doğan ve benzer çevresel koşullara sahip dönemlerde yetişen bireylerin belirli ortak özelliklere sahip oldukları ve bu özelliklerin zaman aralıklarına göre büyük değişkenlik gösterebileceği ortaya çıkmıştır. Yapılan araştırmalar kayıp jenerasyondan, sessiz jenerasyon ve Baby Boomers'a (bebek patlaması), devamında X jenerasyonundan Y jenerasyonuna ve nihayetinde günümüzde Z jenerasyonundan Alfa jenerasyonuna kadar gelen çeşitlilikte özelliklere sahip nüfusun yıllar itibariyle

yaşadığını göstermektedir. Teknolojik ve küresel değişimlere bağlı olarak kişilerin ilgi, alaka, beğeni, beklenti, ihtiyaç, istek ve talep gibi unsurlara yaklaşımı ve bu konulardaki davranışları da değişmektedir. Son yıllarda jenerasyonların hayata bakış açıları ve tutumlarının değişik alanlardaki farklılığı pek çok araştırmannın konusu olmaktadır.

Bu çalışmada son yıllarda araştırmalarda sıklıkla tercih edilen çevre bilinci ve jenerasyon farklılıkları konuları ortak bir paydada ele alınmış ve jenerasyonlara göre çevre bilinci algısının değişip değişmediği incelenmiştir. Veri toplama dönemi itibariyle 18 yaşını tamamlamış erişkin bireylerden anket yöntemiyle toplanan verilerin analiz edilmesiyle ulaşılan bulgular şöyle özetlenebilir:

- Baby Boomers, Y ve Z jenerasyonu katılımcılarının büyük bir kısmı kadın iken X jenerasyonu katılımcılarının büyük bir kısmı erkektir.
- Jenerasyonların eğitim seviyelerine göre dağılımına bakıldığında daha genç olan Y ve Z jenerasyonlarında eğitim seviyesinin yükseldiği görülmektedir.
- Katılımcıların Çevre Bilinci algısı Tüketim Merkezli Yaklaşımlar, İnsan Merkezli Yaklaşımlar, Çevre Merkezli Yaklaşımlar ve Ekolojik Bilinç Yaklaşımı başlıklarında incelenebilir.
- Katılımcıların çevre bilinci konusunda en çok katıldıkları ilk üç ifade *“Hayvanlar ve bitkiler de en az insanlar kadar yaşama hakkına sahiptir.”*, *“Bugünkü tüketim alışkanlıkları değiştirilmezse, ileride çok büyük çevre problemleri ile karşı karşıya gelinecektir.”* ve *“İnsanlar doğayı ve doğal kaynakları aşırı kullanmakta ve tüketmektedirler.”* ifadeleri olmuştur.
- Baby Boomers jenerasyonunun en çok katıldığı ifade (ort. 4,91) *“Bugünkü tüketim alışkanlıkları değiştirilmezse, ileride çok büyük çevre problemleri ile karşı karşıya gelinecektir.”*, X jenerasyonunun en çok katıldığı ifade (ort. 4,72) *“İnsanoğlu zekâ gibi çok özel yeteneklere sahip olsa da yine de doğa kanunlarına tabiidir.”*, Y (ort. 4,78) ve Z (ort. 4,93) jenerasyonlarının en çok katıldığı ifade *“Hayvanlar ve bitkiler de en az insanlar kadar yaşama hakkına sahiptir.”* ifadesi olmuştur.
- Çevre Bilinci düzeyinde en yüksek genel algının Baby Boomers ve Z jenerasyonlarında olduğu görülmüştür.
- Tüketim Merkezli Yaklaşımlar ve İnsan Merkezli Yaklaşımlar konusunda Baby Boomers jenerasyonu, Çevre Merkezli Yaklaşımlar Konusunda Z jenerasyonu, Ekolojik Bilinç Yaklaşımı konusunda ise Y jenerasyonunun daha yüksek algıya sahip olduğu görülmüştür.
- Jenerasyonlar arasında çevre bilinci ve alt boyutlarına dair algıda anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Buna göre Çevre Bilinci ve Tüketim Merkezli Yaklaşımlar konularında Baby Boomers jenerasyonunun Y jenerasyonuna göre, Çevre Merkezli Yaklaşımlar konusunda Z jenerasyonunun Y jenerasyonuna göre Ekolojik Bilinç Yaklaşımı konusunda ve Y jenerasyonunun X jenerasyonuna göre daha yüksek bir algıya sahip olduğu görülmüştür.

Katılımcıların çevre bilincine dair genel algılarına bakıldığında günümüz tüketim şeklinin insan, bitki, hayvan fark etmeden tüm canlıların geleceği için ciddi tehlike oluşturduğu, ekolojik dengenin hızla bozulduğu ve doğal kaynakların tükenmeye başladığı söylenebilir. İnsanların dengesiz tüketim alışkanlıkları önemli çevresel riskleri de beraberinde getirmektedir.

Günümüzün yaşlıları olarak en çok hayat tecrübesine sahip olan ve siyasi, ekonomik, ticari, çevresel pek çok süreci deneyimleyen Baby Boomers jenerasyonu özellikle tüketim merkezli yaklaşımlar konusunda endişe duymakta ve günümüz gençlerinin geleceği kurtarmak adına tüketim alışkanlıklarını daha çevreci ve sosyal sorumlu bir bilinçle yeniden şekillendirmeleri gerektiğini düşünmektedir.

Günümüzde yetişkin olarak sınıflandırılan X jenerasyonu üyeleri kendi gençlik döneminde yaşadıkları kriz ortamı ve bilgisayarın keşfi gibi önemli teknolojik gelişmelerin etkisiyle sert kurallara göre değil doğanın kanunlarına göre yaşamayı tercih etmektedirler. Bu süreçte tüketim ve çevre merkezli yaklaşımlar ile hayatlarının şekillendirilmektedir.

Günümüzün gençleri olan Y ve Z jenerasyonları özellikle teknolojik ilerleme ve dijital dönüşüm süreçlerinin “hızlandırdığı” ve “kolaylaştırdığı” hayat koşullarında daha serbest yaşamaktadırlar. Bu yaşam biçimi içerisinde insanlar kadar hayvanlar ve bitkilerin de değerli olduğunu, tüm canlıların yaşamlarını dikkate alarak tüketim alışkanlıklarını şekillendirmek gerektiğini düşünmektedir.

Yaşam döngüsünde yer alan canlılar içinde doğal kaynakları tüketme, ekolojik sistem dengesini bozma, çevreye zarar verme gibi tüm olumsuz davranışlar insan kaynaklıdır. İnsanlar yaşadıkları dönemin, yetiştikleri çevrenin etkisiyle farklı özelliklere ve bakış açılarına sahiptir. Her geçen gün hızı ve karmaşası artan yenedünya düzeninde bizden sonraki jenerasyonların yaşanabilir bir dünyaya sahip olmaları günümüzde hayatta olan Baby Boomers, X, Y ve Z jenerasyonlarının bilinçli davranışlarıyla mümkün olabilecektir. Ayrıca Alfa jenerasyonunun da çevre bilinci konusunda farkındalıkla yetiştirilebilmesi çok önemlidir. Bu süreçte günümüzün popüler araştırma konuları olan sürdürülebilirlik, sürdürülebilir işletme uygulamaları, geri dönüşüm ve atık yönetimi, yenilenebilir enerji, sosyal sorumlu davranış, çevre bilinci, duyarlı satın alma, duyarlı tüketim davranışı gibi konularda toplumun bilinçlenmesi, farkındalık oluşturulmasına yönelik çalışmalar hız kazanmalıdır. Yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, siyasi otoriteler, araştırma merkezleri, üniversiteler, sanayi kuruluşları kurulacak iş birlikleri ile toplum yapılarını, ekonomik düzenlerini, siyasi ve yasal yaptırımlarını çevreci uygulamalar ve çevre bilinci çerçevesinde şekillendirmeleri gerekmektedir. Jenerasyonların çevre bilinci algısı boyutunda başlayan bu çalışmanın önümüzdeki dönemde işletmelerin üretim, tedarik, pazarlama gibi iş süreçleri ile tüketicilerin duyarlı satın alma ve tüketim alışkanlıkları bağlamında çok boyutlu olarak ele alınması planlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adu, I. K., Puthenkalam, J. J., & Antwi, E. K. (2021), **“Environmental Generation Framework: A Case of Environmental Awareness Among Farmers and Senior High School Students for Sustainable Development”** Journal of Environmental and Agricultural Studies, Volume: 2, Issue: 1, pp. 62-78.
- Ahmed, N., Li, C., Khan, A., Ali Qalati, S., Naz, S., & Rana, F. (2021), **“Purchase Intention Toward Organic Food Among Young Consumers Using Theory of Planned Behavior: Role of Environmental Concerns and Environmental Awareness”** Journal of Environmental Planning and Management, Volume: 64, Issue: 5, pp. 796-822.
- Aka, B. (2018), **“Bebek Patlaması, X ve Y Kuşağı Yöneticilerin Örgütsel Bağlılık Düzeylerinin Kamu ve Özel Sektör Farklılıklarına Göre İncelenmesi: Bir Araştırma”** Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 20, ss. 118-135.
- Aliman, M., Budijanto, B., Sumarmi, S., & Astina, I. K. (2019), **“Improving Environmental Awareness of High School Students’ in Malang City Through Earthcomm Learning in the Geography Class”** International Journal of Instruction, Volume: 12, Issue: 4, pp. 79-94.
- Bulut, Y., Karaca, Z., (2020), **“Kent ve Çevre Sorunlarında Toplumsal Duyarlılık: Antakya Örneği”** Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 4, ss. 1596-1609.
- Cansaran, A., & Yıldırım, C. (2014), **“Çevre Bilimi İle İlgili Başlıca Terimler ve Kavramlar”** 4. Baskı, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Değirmenci, B. (2020). **“Çevresel Bilinç İle Çevresel Bağlılık İlişkisinin “Demografik Özellikler” Bağlamında İncelenmesi”** Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 4, ss. 1-13.
- Dunlap, R. E., & Van Liere, K. D. (1978), **“The “New Environmental Paradigm”: A Proposed Measuring Instrument And Preliminary Results”** Journal of Environmental Education, Volume: 9, pp. 10-19.
- Dunlap, R. E., Van Liere, K. D., Merting, A. G., & Jones, R. E. (2000), **“Measuring Endorsement of the New Ecological Paradigm: A Revised NEP Scale”** Journal of Social Issues, Volume: 56, Issue: 3, pp. 425-442.
- Elçil, Ş. (2021), **“Environmental Awareness in Terms of Public Health: Corporate Responsibilities”** Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Cilt: 35, ss. 359-369.
- Ergen Işıklar, Z., & Yeşiltuna, C. (2022), **“Sürdürülebilir Tedarik Zinciri Yönetimi Çalışmalarının Bibliyometrik Analizi”** R&S-Research Studies Anatolia Journal, Cilt: 5, Sayı: 1, ss. 100-120.
- Erten, S. (2012), **“Türk ve Azeri Öğretmen Adaylarında Çevre Bilinci”** Eğitim ve Bilim, Cilt: 37, Sayı: 166, ss. 88-100.
- Gül, S., Aydoğmuş, M., Çobanoğlu, İ. H., & Türk, H. (2018), **“Üniversite Öğrencilerinin Çevre Bilinçlerinin İncelenmesi: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Örneği”** Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 3, ss. 13-28.

- İzmirlioğlu, K. (2008), "**Konumlandırmada Kuşak Analizi Yardımıyla Tüketici Algularının Tespiti: Türk Otomotiv Sektöründe Bir Uygulama**" Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Kalaycı, Ş. (2014), "**Spss Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**" 6. Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kayaer, M., & Çiftçi, S. (2022), "**Yükseköğretimde Çevre Eğitiminin Çevre Bilincine Etkisi**" Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt: 29, Sayı: 1, ss. 93-106.
- Kousar, S., Afzal, M., Ahmed, F., & Bojnec, Ş. (2022), "**Environmental Awareness and Air Quality: The Mediating Role of Environmental Protective Behaviors**" Sustainability, Volume: 14, Issue: 6, pp. 1-20.
- Li, Y. (2018), "**Study of The Effect of Environmental Education on Environmental Awareness and Environmental Attitude Based on Environmental Protection Law of the People's Republic of China**" EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education, Volume: 14, Issue: 6, pp. 2277-2285.
- Mücevher, M. H., & Erdem, R. (2015), "**X ve Y Kuşağının Birbirlerine Karşı Özellik ve Etkileşim Algıları: Sdü Örneği**" Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Patel, M. A. (2021), "**A Study of Environmental Awareness of Secondary School Students in Relation to Certain Variables**" International Journal of Research in all Subject in Multi Languages, Volume: 9, Issue: 5, pp. 67-72.
- Rannikko, P. (1996), "**Local Environmental Conflicts And The Change İn Environmental Consciousness**" Acta Sociologica, Volume: 39, Issue: 1, pp. 57-72.
- Rustam, A., Wang , Y., & Zameer, H. (2020), "**Environmental Awareness, Firm Sustainability Exposure and Green Consumption Behaviors**" Journal of Cleaner Production, Volume: 268, pp. 1-12.
- Sam, N., Sam, R., & Öngen, K. B. (2010), "**Üniversite Öğrencilerinin Çevresel Tutumlarının Yeni Çevresel Paradigma ve Benlik Saygısı Ölçeği İle İncelenmesi**" Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 21, ss. 1-16.
- Severo, E. A., & Guimarães, J. C. (2021), "**Environmental Awareness, Sustainable Consumption and Social Responsibility in the Context of the Covid-19 Pandemic**" GRD Global Research and Development Journal for Engineering, Volume: 7, Issue: 18, pp. 7-18.
- Ulukent, A. N. (2010), "**Avrupa Birliği Çevre Politikaları ve Türkiye**" Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Yaşar, L. D., & Saydan, R. (2019), "**Çevre Bilinci ve Çevreci Ürün Satınalma Davranışında Demografik Faktörlerin Etkisi: Van İli Örneği**" Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 8, ss. 126-143.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004), "**SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri**", Detay Yayıncılık, Ankara.